איכא למפרך מה למצורע. הא קוגיא כרב אחא בריה דרבא דאמר בפרק המפלת (נדה דף כג.) לרבי ישמעאל כל ג"ש שאינה מופנה כל עיקר לתידין ומשיבין ולפי המסקנא דיליף ליה מבכלי לא תיקשה נמי לרב יהודה דאמר[ב] אין למידין כל עיקר: **מה מים שלא נעשתה בהם מלאכה.**

ופ"ת כיון דמי כיור הן מי לא עסקינן שקדש ממנו כבר יש לומר אפי' אם קידש בהן[ג] שיצק מן הדדין שבו לא היתה מלאכה גבי נטילה דתנן בפ"ק דידים (מ"ג) עשה בהן מלאכה או שהרה בהן פחו פסולין ואפ"ה קתני (שם מ"ה) מים שנתחוב מטבל בהן את הגלוסקין פסולין ושהוא מדיח בהן ידיו כשירין אלמא דלא חשיב מלאכה דהתם ידיים אלא הדחת כלים ומי נחתום כדקתני התם:

ומה מים שלא נשתנו. תימא דמאחר דמי כיור הן ומי כיור כשירין במי מקוה ומי מקוה שנשתנו מרליהן כשר כדתנן במסכת מקואות פ"ז (מ"ג) דמי לגבא אין פוסלין המקוה בשינוי מראה ועוד תימה לרבי מאי שנא דהכא אמר מה מים שלא נשתנו ובפרק ג' דמסכת ע"ז (דף נ:) לא מסיק הכי גבי בישולי עובדי כוכבים ולא הכא נמי אסמכתא בעלמא הוא

ולכא אלא פסולא דרבנן:

נתאכמו והחזירן לתוך כבשן האש מהו. תימה מ"ש דקא מבעיא ליה הכא בגראה וחזר וגראה והא בפ' לולב הגזול (סוכה דף לג:) קא מבעיא לן ולא אפשיט ועוד מאי שנא מהא דאמר בזבחים פ"ב (דף יח:) בגדי כהונה שהיו מקורעין או מטושטשין ועבד עבודתו פסולה ואפי' הכי אם כיבס טשטוש וגיעול שלהן חזרו להתירן כדמייתי בריתא פרק המזבח מקדש (שם דף פח.) בגדי כהונה אין עושין אותן מעשה מחט אלא מעשה אורג נתגעלו אין מכבסין אותן לא בנתר ולא באהל ופרכינן הא במים מכבסין אמר אביי ה"ק הוגעו למים מכבסין אותן בנתר אלמא דמכבסין אותן ולא אמר דנדחו. מ"ר: **והא** התם הדרי **ומפשטי.** פרש"י מדלא קתני שנעשה בהן מלאכה ש"מ אמלאכה לא קפיד אשינויי קפיד וקשיא לרבי מתוספתא דנגעים פרק אין מצורע עץ ארז וחוט ר' אליעזר אומר עץ ארז וחוט ושני תולעת שנאמר בתורה שלא נעשית בהן מלאכה אלמא דמלאכה פוסלת בהן לר' אליעזר גופיה: לרבות מבחוץ ומכנים בקרקע המשכן איסי בן יהודה אומר להביא קרקע שילה

דשמעיה לרי מאיר דאמר דאמר רבי. בפ"ק (לעיל דף ח:) גבי במדה שאדם מודד: **עניה.** לא האכילתו מעדנים למה מביאה מאכל בהמה: **אלא היא עשה מעשה בהמה.** שהפקירה עצמה לתשמיש למי[ד] שאינה בן זוגה: **מתני' היא מביא.** הכהן: **פילי.** כוס של מים: **מן הכיור.** דכתיב מים קדושים (במדבר ה) ואין קדושים אלא שנתקדשו בכלי הכי תניא בסיפרי[ה]: **לשם שממעט.** רבי יהודה בכתב המגילה לקמן במתני'[ו] כך ממעט כאן במים: **ומקום היה שם.** ניכר מתוך שאר רלפת ההיכל: **עבעה קבועה בה.** לאחזה בטבעתה ולהגביהה מבין הרלפה שהיא כולה באבני שיש: **לדי שירלה.** לריך ליתן שיעור שיהא נראה וניכר על פני המים: **ונתן אל המים.** מדלא כתיב ונתן במים אלא אל המים משמע שלא יהא נבלע בתוכן: **גמ' מאי טעמא דרבי ישמעאל.** דבעי מדשה: **גמר ממצורע.** ושמט את הצפור האחת אל כלי חרס וגו': **אלא נעשה בהן מלאכה.** דהא חייס כתיב: **לר' ישמעאל.** דפרכת הא אליביה: **הכי נמי.** דבעינן מים חייס לסוטה דהא מן הכיור הוא נוטל ושמעינן ליה לר' ישמעאל דאמר מי כיור מי מעיין הן דהיינו חייס: **משאר מימות הן.** אם רלה ליתן לתוכו מי מקוה יתן: **אילא למיפרך.** בהא גז"ש דרבי ישמעאל דגמר כלי כלי ממצורע: **מה למצורע שכן טעון כו'.** לפיכך כלי שלו חדש תאמר בסוטה שאין בה כל אלו: **אמר רבה וכו' בכלי שאמרתי לך בבר.** הכי משמע ליה לרבה מדלא כתיב ולקח כלי חרס ונתן בו מים וכתיב בכלי חרס משמע שבבר הוזכר כלי זה במקום אחר ואמר רחמנא הכא שבאותו כלי שאמרתי לך במקום אחר קח אותם ומאי ניהו דמצורע: **לא שנו.** רבנן דמתני' דבעו חרס ומכשרי ביש: **אלא שלא נתאכמו.** הושחרו פניו על ידי האור: **דומיא דמים.** אע"ג דלא גמרי ממצורע מיהו מינה ובה גמרי כלי דסוטה ממי סוטה ובהי דמי סוטה לרבנן לאו חיים נינהו דמכשרי בשאר מימות מיהא לא נשתנו וכלי נמי בעינן דלא נשתנה. תניא אידך פליגא אקמיתא דלעיל ותנאי הוא כדקתני בה פלוגתא דתנאי והך דלעיל מתוקמא כאיסי בן מנחם: מן העפר אשר יהיה במשכן מדלא כתיב ומקרקע המשכן יקח אינו מקפיד אלא שיכנים להיכל מלמד שמתקן מבחוץ ומכנים בפנים ל"ה. איסי בן יהודה אמר לרבות בית עולמים:

דשמעיה לר' מאיר דאמר דאמר רבי[ח] היא האכילתו מעדני עולם לפיכך קרבנה מאכל בהמה א"ל התינח עשירה עניה מאי איכא למימר אלא כשם שמעשיה מעשה בהמה כך קרבנה מאכל בהמה: **מתני'** [ט]**א היה מביא**[י] פילי של חרס ונותן לתוכה חצי לוג מים מן הכיור ר' יהודה אומר רביעית כשם שממעט בכתב כך ממעט במים[כ] נכנס להיכל ופנה לימינו ומקום היה שם אמה על אמה וטבלא של שיש וטבעת היתה קבועה בה כשהוא מגביה ונוטל עפר מתחתיה ונותן כדי שיראה על המים שנאמר[1] ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן יקח הכהן ונתן אל המים: **גמ'** תנא[כא] פילי של חרס חדשה דברי רבי ישמעאל מאי טעמא דרבי ישמעאל גמר כלי כלי ממצורע מה להלן[כב] חרס חדשה אף כאן חרס חדשה והתם מנלן דכתיב[2] ושחט את הצפור האחת אל כלי חרש על מים חיים מה מים חיים שלא נעשתה בהן מלאכה אף כלי שלא נעשתה בו מלאכה אי[כג] מה להלן מים חיים אף כאן מים חיים לרבי ישמעאל הכי נמי[כד] דאמר ר' יוחנן מי כיור רבי ישמעאל אומר מי מעיין הן וחכ"א[כה] ומשאר מימות הן איכא למיפרך מה למצורע שכן טעון עץ ארז ואזוב ושני תולעת אמר רבה אמר קרא בכלי חרס כלי שאמרתי לך כבר אמר רבא לא שנו אלא שלא נתאכמו פניו[כו] אבל נתאכמו פניו פסולין מאי טעמא דומיא דמים מה[כז] מים שלא נשתנו אף כלי שלא נשתנה בעי רבא נתאכמו והחזירן לתוך כבשן האש ונתלבנו מהו מי אמרינן כיון דאידחו אידחו או דילמא[כח] כיון דהדור הדור ת"ש רבי[כט] אלעזר אומר עץ ארז ואזוב ושני תולעת שהפשיל בהן קופתו לאחוריו פסולין והא התם הדרי ומפשטי התם[ל] דאיקלוף איקלופי: נכנס להיכל ופנה לימינו וכו': מ"ט[לא] דאמר מר[לב] כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין: מקום היה שם אמה כו': תנו רבנן ומן העפר אשר יהיה יכול יתקן מבחוץ ויכנים תלמוד לומר בקרקע המשכן אי בקרקע המשכן יכול[לג] ליחפור בקרדומות תלמוד לומר אשר יהיה הא כיצד[לד] יש שם הבא אין שם תן שם תניא אידך ומן העפר אשר יהיה וגו' מלמד שהיה מתקן

לא"ל הדר הוא: **דאמר מר.** בסדר יומא (דף נח:) ובשחיטת קדשים (זבחים דף סב:) ויליף לה מפויים פויים [דה"ב ב] דשניים עשר בקר היים שעשה שלמה: **ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן.** אי[לא] לא היה כתיב בקרקע[לב] [הוה בעינן מקרקע המשכן ממש אבל השתא דכתיב בקרקע] משמע דאינו מקפיד אלא שיכנים העפר להיכל: **יכול יתקן.** יזמין עפר מבחוץ ויכנים בהיכל ודיו בכניסתו: **אי בקרקע.** בקרקעיתו: **אי בקרקע.** קא דרשינן ולא כתיב אשר יהיה יכול לא מצא שם עפר תיחוח נוח לינטל יחפור שם בקרדומות ת"ל אשר יהיה[לג] ומדלא כתיב ומקרקע המשכן יקח ש"מ לא הקפיד אלא שיהא מונח בקרקעית המשכן שעה אחת הא כיצד יש שם עפר תיחוח הבא משם: **אין שם תן שם.** על הקרקעית אלא שיהא מונח בקרקעית המשכן שעה אחת הא כיצד יש שם עפר תיחוח הבא משם: **פניא אידך.** פליגא אהך קמייתא ותנאי היא כדקתני בה פלוגתא דתנאי והך דלעיל מיתוקמא כאיסי בן מנחם: [לא] **מן העפר אשר יהיה במשכן.** מדלא כתיב מקרקע המשכן יקח אינו מקפיד אלא שיכנים להיכל מלמד שמתקן מבחוץ ומכנים מבפנים להיכל ונותן אל המים וא"ל להניחו בקרקע ההיכל: **בקרקע המשכן איסי בן יהודה וכו'.** בקרקע המשכן למאי אתא כיון דילפינן מאשר יהיה דא"ל ליטלו מעל גבי קרקעית: **איסי בן יהודה אומר להביא קרקע בית עולמים** ה"ג לה בסיפרי [נשא ה יז]. ולא גרס לרבות שילה ונוב וגבעון ובית עולמים דשילה משכן הוא ולא צריך לרבויא דהוא עיקר הכתוב ונוב וגבעון אין משקין בהן סוטות דהא במה הואי ולא הוה שם ארון אלא מזבח הנחושת בגבעון ולא קרבה בהן מנחת סוטה ולא שוב מובא יחיד שאין לה זמן קבוע דאמר בשחיטת קדשים (זבחים דף קח.) ובמגילה (דף ט:) אבל בית עולמים הולך לרבות שלא תאמר משכן נאמר ולא מקדש. בית המקדש שבירושלים קרי ליה בית עולמים לפי שאין אחר קדושתו היתר במקום אחר ושוב לא שרתה שכינה במקום אחר:

מינו

טז א מיי' פ"ג מהל' סוטה הל"ט סמג עשין מ:
יז ב מיי' שם הל"י:
יח ג מיי' שם הל"ט:
יט ד מיי' פ"ח מהל' טומאת צרעת הלכה ט סמג עשין רלז:
ה [מיי' שם]:
כ ו מיי' פ"ה מהל' ביאת מקדש הל"ב ועיי' בכ"מ בפ"ג מהל' סוטה הל"ט:
כא ז ח מיי' פ"ג מהל' סוטה הל"ט וע"ש בכ"מ:
[ט מיי' פ"ה מהל' ביאת מקדש הל' יב]:
כב י מיי' פ"ח מהל' טומאת צרעת הל"ח סמג עשין רלז:
כג כ מיי' פ"ד מהל' נזירות כפיס הל"ג:
כד ל מיי' פ"ד מהל' סוטה הל"ג:
כה מ מיי' שם הל"ב:

תוספות שאנץ

פילי כוס בספל אדירים מתרגמי' בפילי: כדי שיראה על פני המים צריך ליתן שיעור כדי שיהיה נראה וניכר על פני המים דכתיב ונתן אל המים מדלא כתיב ונתן במים אלא אל המים משמע שצריך שיבא העפר אל המים שלא יהא נבלע בתוכו ל"ה. לא שנו לרבנן דמתני' דלא בעי חדשים אלא שלא נתאכמו פניו על פני האור. דומיא דמים ואע"ג דלא גמירי ממצורע מיהו מינה ובה גמרי כלי דסוטה ממי דסוטה ונהי דמי סוטה לרבנן לאו חיים נינהו דמכשרי בשאר מימות מיהא לא נשתנו וכלי נמי בעינן דלא נשתנה. תניא אידך פליגא אקמיתא דלעיל ותנאי הוא כדקתני בה פלוגתא דתנאי והך דלעיל מתוקמא כאיסי בן מנחם: מן העפר אשר יהיה במשכן מדלא כתיב ומקרקע המשכן יקח אינו מקפיד אלא שיכנים להיכל מלמד שמתקן מבחוץ ומכנים בפנים ל"ה. איסי בן יהודה אמר לרבות בית עולמים:

תורה אור השלם

1. וְלָקַח הַכֹּהֵן מַיִם קְדֹשִׁים בִּכְלִי חָרֶשׂ וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן יִקַּח הַכֹּהֵן וְנָתַן אֶל הַמָּיִם: במדבר ה יז
2. וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְשָׁחַט אֶת הַצִּפּוֹר הָאֶחָת אֶל כְּלִי חָרֶשׂ עַל מַיִם חַיִּים: ויקרא יד ה

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ומן וכו' אי הוה כתיב ומן העפר אשר יהיה במשכן ולא הוה כתיב בקרקע משמע דאינו מקפיד אלא שיכנים העפר להיכל כל"ל וכ"ב גראה ברש"י ז"ל קא מפרש הא' יטול כו' דה"ק אינו לא נאמר בקרקע אלא ומן העפר אשר יהיה במשכן יקח הייני דאמר דיחפור בקרדומות מ"ל אשר יהיה ופי' רש"י דמדלא כתיב ומקרקע המשכן יקח ולאו דוקא הך לשנא קאמר רש"י אלא ה"ה ומן העפר אשר בקרקע המשכן יקח כמ"ש תמילה דאין חילוק בין מ"ש דומן העפר אשר בקרקע לבין מ"ש דומקרקע אידי ואידי משמעו דיקח מן הקרקע שנמשכין ממש אלא דרש"י הכא לשון קלרה נקט ומהרש"ל בהגהותיו הגיה בלשון רש"י כאן ואי אפשר לייישבו: (ב) ד"ה אי בקרקע וכו' דמדלא כתיב: (ג) ד"ה ומן העפר אשר יהיה מדלא כתיב ומקרקע כל"ל ותיבת במשכן נמחק:

מוסף רש"י

פילי של חרס. כלי גדול של חרס שבו היה נותן עפר מקרקעית המשכן, דכתיב ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן, להשקות את הסוטה (נזיר לח.).

(ד) [לעיל ט.], (ה) [מיר לח.], (ו) [במשנה שבמגילות פילי וכ"כ הערוך שהוא כוס בלשון יון וכ"א בפירוש הרב דברטנורה והתי"ט], (ז) זבחים כב., (ח) [מתוך מ"ש תוס' ד"ה והא התם וכו' מוכח שהיה גרסתם רבי אליעזר], (ט) זבחים סב.: יומא טו: יח: מה. נח.; (י) [ל"ל שאינו וכן הגיה התוי"ט], (יא) [נשא ה יז], (יב) [ד' יז.], (יג) גי' רש"ל, (יד) [שם כב:], (טו) שלא יקח מן וכו', מהרש"א וכ"ה בגי',

אינו צריך. לרבות בית העולמים: **ומה טומאה קלה.** ליכנס בטומאת הגוף למקדש שאינה במיתת ב"ד אלא כרת לא חלק הכתוב בין מקדש למשכן שנאמרו בפרשת פרה אדומה שני פסוקים כי את מקדש ה' טמא (כי) את משכן ה' טמא (במדבר יט): **לא כל שכן.** שהושוו מקדש ומשכן לגובהה ולגבורה ממונו: **א"כ מה ת"ל בקרקע שלא יביא מחוץ קופתו.** לתוך כלי ויכניס להיכל אלא מקרקעיתו יטול ואם אין שם יביא ויניח שם ואח"כ יטלנו ותתקיים אשר יהיה ותתקיים בקרקע כדדרשינן לעיל. ובספרי[1] לא תני הכי להך ברייתא ואומר אני מדרש שני הוא בפנים אחרים: פלוגתא דב"ש וב"ה בשמיטת חולין (דף פח:) גבי כיסוי הדם אליבא דב"ה דאמרי אפר קרוי עפר דכתיב (במדבר יט) ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת וב"ש אומרים עפר שריפה נקרא עפר שתמה לא אקרי: **הלא בקרקע המשכן היה.** וקרא יתירא הוא דהא אתרבי מאשר יהיה דאין צריך לחופרו משם הילך למעוטי אפר אחת ולמידרש דבעינן דומיא דקרקע המשכן: **עוקרה.** מקפחת את עקבו מעמדו[1] ועוקרת. בג' מקומות הלכה למשה מסיני בלה ועוקרת את הפסוק: **הסורה אחרה בעפר.** לענין כסוי הדם ולא הכשיר דבר אחר: **והלכה בכל דבר.** המגדל לממיס כגון [2] (הגיר ו) הזרניך והסיד וחרסית ולביזה שבכתפה[3]: **הסורה אחרה ספר.** לענין גט כריתות: **והלכה בכל דבר.** שכתבו עליו [4] על עלה של זית על הנייר ועל הלוח: [5] **הסורה אחרה פער.** לא יעבור על ראשו בגזיר: **והלכה בכל דבר.** דתנן (גזיר דף לט.) גזיר שגילח בין בזוג בין בתער לו שספסף כל שהוא חייב. וא"ת אין זו עקירה אלא תוספת איברא עקירה היא שמלקין אותו על כך ואסור להכות את ישראל בחנם שהרי אחרה תורה (דברים כה) לא יוסיף פן יוסיף. ואע"ג דבכולהו קראי דרשי' בשמיטת חולין (דף פח:) ובגיטין (דף פח:) ובגזיר (דף לט.) לר' ישמעאל לא משמע ליה קראי דוכתב לה דמרבינן מיניה לרבות כל דבר דרשי ליה בכתיבה מתגרשת ואינה מתגרשת בכסף כדדרשינן לה התם וכן כולן אלא אהלכה למשה מסיני סמכינן וקראי אסמכתא בעלמא הוא הלכך אאר מדרשים ריבויין דכל התורה כולה לא חשיב להו ר' ישמעאל כהלכה עוקרת מקרא אלא הני תלת. ובמסכת קידושין ירושלמי [פ"א סוה"כ] מנאתי משנה זו דר' ישמעאל ואין תער מן השלשה אלא מרגע והכי תניא התם התורה אמרה ספר והלכה בכל דבר התלוש התורה אמרה עפר והלכה בכל דבר המגדל לממיס התורה אמרה מרגע [שמות כא] והלכה אמרה אפי' סול וסירה והוא נראה בעיני מאד דהך דתער מוספת הוא: **ואם איפא.** דאפר נמי כשר ליחשב נמי דבהא הלכה עוקרת מקרא דהתורה אמרה עפר והלכה אמרה אף אפר וממשמעותיה לא משמע לן דהא לרבי ישמעאל [6] עפר לאו ממשמעותיה ממש נפקא ליה לענין כיסוי הדם: **פנא ושייר.** לא חשבינהו לכולהו מקומות: **שייר מלורע.** בתגלחת שניה שהוא צריך שני תגלחות דכתיב וכבס המטהר את בגדיו וגו' והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו וגו' בתגלחת ראשונה לא כתב כלל ופרט אלא את כל שערו אתם דמשמע כל גופו זרועותיו ושוקיו ובית השחי אינו כל גופו חלק כדלעת ובתגלחת שניה כתוב בכלל ופרט דמשמע מקום כיוסי שיער שיהא שם קיבוץ שיער הרבה למעוטי זרועותיו ושוקיו שאינו מכוסה ונראה למעוטי בית השחי: **שיער הרגלים.** לאותו מקום ולישנא מעליתא נקט: **והלכה מגלח כולו כדלעת.** אף בתגלחת שניה קתני דמגלח כל גופו: **כדתנן.** במסכת נגעים (פי"ד מ"ג): **להקיף.** לגלחו כולו. לשון לא תקיפו פאת ראשכם (ויקרא יט): **מעביר תער על כל בשרו.** ה"ג **וקתני סיפא וביום השביעי מגלחו מגלחת שניה כתגלחת ראשונה.** ולא גרסינן יגלחנו שתהא תגלחת וכו' דלאו אקרא קאי אלא לשון המשנה ומגלחו תגלחת שניה כתגלחת ראשונה תנן בה. אלמא שניה נמי כדלעת דהא תנא ליה בתגלחת ראשונה מעביר תער על כל בשרו: **אמר רב נחמן בר יצחק.** מלורע לא שיורא הוא דכי קא חשיב הלכה עוקבת מקרא כגון ספר תער עפר דכתיב בהדיא והלכה עוקבת [7] מוספת על המקרא: **רב אשי אמר הא מפגיפא.** דקתני מקום כיוסי שיער ונראה: **דדרים.** כל התורה כולה בכלל ופרט כדאמרינן בשבועות בפ"ג (דף כו.) רבי ישמעאל שימש את רבי נחוניא בן הקנה שהיה דורש את כל התורה בכללי ופרטי ור"ע שימש את נחום איש גם זו שהיה דורש כל התורה בריבויי ומיעוטי. וכבר פירשתי כל משמעות כלל ופרט וריבוי ומיעוט וחילוקן במס' סוכה בפ' החליל (דף נ:[6]) כדלעת

לרבות נוב וגבעון שילה ובית עולמים. רש"י גורס להביא קרקע בית עולמים ושיבא הגירסא שילה נוב וגבעון משום דנוב וגבעון אין משקין בהן סוטות משום דהויא מנחת יחיד שאין קבוע לה זמן ותימה ששיבשה משום קושיא זו דילמא קסבר איסי בן יהודה כרבי יהודה דאמר בפרק בתרא דשחיטת קדשים (זבחים ד' קיז.) כל שהצבור והיחיד מקריבין בהאהל מועד שבמדבר מקריבין בהאהל מועד שבגלגל ואין חילוק ביחיד אלא במתו שבראש גגו והשתא הולרך לרבות נוב וגבעון משום דבמה הוו:

ובית העולמים. מקשין אמאי אילטריך לרבות בית העולמים והאמר בפ"ב דשבועות (דף טז:) המשכן אקרי מקדש ומקדש אקרי משכן ואי לא הוה כתיב אלא (כי) את משכן ה' טמא הוה נמי מקדש בכלל הכא נמי נימא הכי ובריש מסכת עירובין (דף ב.) דנפקא לן שלמים ששמחון קודש שיפתחו לתות ההיכל פסולים במקדש משום דמקדש אקרי משכן ואע"ג דושמחון פתח אהל מועד במשכן כתיב ולפי גירסת הספר הזה אתי שפיר דהוי מצי למימר עיקר ריבויא לא הוה צריך אלא משום נוב וגבעון ובית עולמים נקט אגב שיטפיה אבל ר"י פירש האי דאילטריך הכא לרבות בית עולמים משום דכתיב קרקע משמע היכא דאיכא קרקע לאפוקי בית העולמים דהואי ריפסה ולא מסתברא משום דמריבויא דקרקע מרבינן בית העולמים דאי לא הוה כתיב קרקע לא הוה בית העולמים בכלל ולפירושו לא הוה צריך למיכתב קרקע כלל ועוד קשיא מפ' טרף בקלפי (יומא דף מד.) דמייתי בריית'תא וכל אדם לא יהיה באהל מועד אין לי אלא אהל מועד שבמדבר שילה ובית העולמים מנין אלמא דשילה לא הוה בכלל אהל מועד וכן בית העולמים ובפ"ק דעירובין (דף ב.) אמר דבית העולמים הוה בכלל אהל מועד ושמחון פתח אהל מועד הואיל ומקדש איקרי משכן וכן בפרק הוליאו לו (יומא דף נג.) רב ששת אמר אין לי אלא אהל מועד שבמדבר שילה ובית עולמים מנין ת"ל וכסה[8]: **ואם איתא ליחשב נמי הא.** תימה היכי מצי למיפשט מדר' ישמעאל והא סבירא ליה כבית שמאי דאפר לא איקרי עפר ואליבא דבית שמאי לא קמיבעי' ליה אלא אליבה דב"ה א"כ ה"נ אפר בכלל משמעותא דעפר משום דהכא בקרקע דכתיב: **תנא** ושייר. ואי קשיא היכי מצי למימר תנא ושייר והא שלשה קתני ומתר בפ"ק דקידושין (דף טז:) גבי הענקה וכי תימא הכא נמי תנא ושייר והא ארבעה קתני ונראה דהתם דוקא כיון דנחת למיינא דוקא הוא משום דקתני בסיפא ואי אתה יכול לומר ארבעה באחד מהן כו' ואם איתא דמיתת האב נמי מוציאה היה יכול לומר ארבעה באשה[9]: מאי

ואי אתה יכול לומר ד' באחד מהם ופרי' וניתני נמי מיתת האב וכי תימא תנא ושייר והא ד' קתני וה"נ הוה ליה למפרך הכא. וי"ל דהתם היינו טעמא משום דקת' ואי אתה יכול לומר ד' באחד מהם מ"ה פריך ליה והא ד' קתני אבל הכא לא שייך למימר הכי והא דפריך במכות תנא ח' לאורין קתני ואת אמרת תנא ושייר ה"נ הוה ליה למפרך הכא היינו משום דנחית למיינא לאפושי לאורין:

מקדש [מולין פח:], [סוכה נד. וש"נ], **ג)** [נעניים פי"ד מ"ב ע"ש, **ד)** [שם משנה ג], **ה)** [שבועות כו.], **ו)** [נשא ה יז], **ז)** בס"א: ומעמדו, **ח)** [רש"ל מ"ז], **ט)** [חולין פח:], **י)** [גיטין יט.], **כ)** גי' רש"ל אפר ע"ש, **ל)** ד"ה והכל במילף וכו', **מ)** [וש"ע תוס' חולין כד. ד"ה יכול], **נ)** [וע"ע תוס' מנחות יח: ד"ה מנין ותוס' קידושין טח: ד"ה והא ותוס' יומא ג: ד"ה למעוטי ותוס' כתובות נא: ד"ה ממשה ותוס' גיטין נ: ד"ה אין מוליאין ותוס' ב"ק לא. ד"ה ממשה ועוד שם: ד"ה שלשה],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה סתורה אמרה תער ע"ל קודם ד"ה סתורה אמרה ספר: **(ב)** ד"ה מרגע"ש וכו' והלכה עוקבת הס"ל ואח"כ מ"ה **הא עוקבת** מוספת:

מוסף רש"י

עוקבת. סותמת (איוב לז ד, ענ"ש).

תוספות שאנץ

ה"ג רש"י ד"ל [ולא גרס] לרבות נוב וגבעון ושילה ובית עולמים משום דשילה משכן הוא ולא צריך לריבויי דהא עיקר הכתוב ביה כתיב ונוב וגבעון אין משקין בהן את הסוטות דהא במת יחיד היא. ולא היה שם ארון אלא מזבח הנחשת לבדו ולא קרבה בהן מנחת סוטה ולא שום חובת יחיד שאין לה זמן קבוע כדאמרי' בשחיט' קדשים ובמסכת מגילה אבל בית עולמים הוצרך לרבות שלא תאמר משכן נאמר ולא מקדש ל"ה. אינו צריך לרבות בית עולמים ומה בטומאה קלה שהיא ליכנס בטומאת הגוף במקדש שאינה מיתת ב"ד אלא כרת לא חלק הכתוב בין משכן למקדש שנ' בפרשה פרה אדומה [שני פסוקים] את (מקדש) [משכן] ה' טמא. וכתיב את מקדש ה' טמא לא כ"ש שהושוו מקדש למשכן לבודקה ולבערה מתוכן ל"ה. אליבא דב"ש לא תיבעי לך דאמרי לא מצינו אפר שקרוי עפר פלוגתייהו גבי כיסוי הדם. ואומר ר"ת דהא דקאמר ב"ש דאפר לא הוי עפר היינו באפר של אוכלין כגון אפר פרה אבל אפר דעצים מודו דהוי עפר ומכסין בו. ומ"ה כתב ר"ת הכי משום דק"ל הא דקאמר פ"ק [דביצה] גבי פלוגתא דב"ש וב"ה הכל מודים בדקר נעוץ מבעוד יום ובאפר כירה שהוא מן המוכן פי' ומותר לכסות בו. ומ"ה פי' דאפר לא הוי [עפר] דקאמר ב"ש. ל"ל דמיירי באפר של אוכלין והכי נמי לענין סוטה מיבעיא ליה באפר של אוכלין. ולפי פי' רש"י דפי' התם דהא דקאמר מודים לא קאי אלא אדקר נעוץ ולא אאפר כירה דאפי' באפר כירה פליגי ב"ש ואמרי שאין מכסין בו ולפי זה אתי שפיר הכא דמיבעי ליה לענין סוטה בכל מיני אפר: בג' מקומות התורה עוקבת את המקרא פ"ה עוקבת מקפחת את עקבו והעמדתו ועוקרתו אישטלוני"ר בלע"ז: התורה אמרה בעפר לענין כיסוי ולא הכשיר דבר אחר והלכה בכל דבר המגדל צמחים הגיר והגור וסיד וחרס ולביזה שנכתשה. התורה אמרה ספר לענין כריתות ולא א"א והלכה בכל דבר שאפי' כתבו על העלה

כו א מיי' פי"ד מהל' שחיטה הל"א סמג עשין סד טוש"ע יו"ד סי' כח סעי' כג:

כז ב מיי' פ"ה מהל' מילות הל"א:

כח ג מיי' פ"ד מהל' גירושין הל' ג ג סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קכד סעי' ח ב:

כט ד מיי' פי"א מהל' טומאת צרעת הל"א סמג עשין לו טו: ל ה מיי' שם הל"ב:

תורה אור השלם

1. וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יַצִּוּד צַיִד חַיָּה אוֹ עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר: ויקרא יז יג
2. כָּל יְמֵי נֶדֶר נִזְרוֹ תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַד מְלֹאת הַיָּמִם אֲשֶׁר יַזִּיר לַיְיָ קָדֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ: במדבר ו ה
3. כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָה מִבֵּיתוֹ: דברים כד א
4. וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת כָּל שַׂעְרוֹ אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זְקָנוֹ וְאֵת גֵּבֹת עֵינָיו וְאֶת כָּל שַׂעְרוֹ יְגַלֵּחַ וְכִבַּס אֶת בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם וְטָהֵר: ויקרא יד ט

תוס' שאנץ (המשך)

של זית ועל הנייר ועל הלוח כשר. התורה אמרה תער לא יעבור על ראשו והלכה בכל דבר כדתניא גזיר שגילח בין בזוג בין בתער או שספסף כל שהוא חייב. וכל הני ג' מקומות הוי עוקרת ועוקבת והקשה בקונטרס גבי גזיר אין זה עקירה איברא עקירה היא שמלקין אותו על כך ואסור להכות ישראל על חנם שהרי אמרה תורה לא יוסיף פן יוסיף. וא"ת מאי קאמר עוקבת אגן דרשי' להו כולהו בכלל ופרט דבכולהו איכא ריבוי דקראי בגיטין ובגזיר ובכסוי הדם ומאי קאמר עוקבת הא מקראי נפקי להו. וי"ל דסבירא ליה לר' ישמעאל דכולהו הני ריבויין אינטריכו להו כדמפרש התם קרא דוכתב דמרבי' מיניה לרבות כל דבר איצטריכא ליה למדרש בכתיבה מתגרשת ואינה מתגרשת בכסף וכן כולן. אלא הל"מ הם וקרא אסמכתא בעלמא הילכך שאר מדרשים ריבויין דכל התורה כולה לא חשיב להו ר' ישמעאל בהלכה עוקבת מקרא כי אם אלו הג' כפ"ה ופי' באורך. ועוד פ"ה בירושלמי דמסכת קידושין מייתי משנה דר' ישמעאל ואין תער מן הג' אלא מרצע דהכי תניא התם התורה אמרה מרצע והלכה אפי' סול וסירה ומקדח ומכתב ופי' נראית בעיני דהך דתער תוספת היא ל"ה: תנא ושייר וא"ת אמאי לא פריך והא בג' קתני כדפריך בפ"ק דקידושין גבי ד' מענינקן לחם ג' באיש וג' באשה

עין משפט נר מצוה

שילה נוב וגבעון ובית עולמים איסי בן מנחם אומר אינו צריך ומה בטומאה קלה לא חלק הכתוב בטומאת אשת איש חמורה לא כ"ש א"כ מה ת"ל בקרקע המשכן שלא יביא מתוך קופתו איבעיא להו אין שם עפר מהו שיתן אפר אליבא דבית שמאי לא תיבעי לך דאמרי לא מצינו אפר שקרוי עפר כי תיבעי לך אליבא דבית הלל דאמרי [6] מצינו אפר שקרוי עפר מאי אע"ג דאיקרי עפר הכא בקרקע המשכן כתיב או דילמא האי בקרקע המשכן לכדאיסי בן יהודה ולכדאיסי בן מנחם הוא דאתי ת"ש דא"ר יוחנן משום ר' ישמעאל בשלשה מקומות הלכה עוקבת מקרא התורה אמרה [1] בעפר והלכה [א] בכל דבר התורה אמרה [2] בתער והלכה [ב] בכל דבר התורה אמרה [3] ספר והלכה [ג] בכל דבר ואם איתא ליחשוב נמי האי [4] תנא ושייר ומאי שייר דהאי שייר שייר מצורע דתניא [5] והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו כלל את ראשו ואת זקנו ואת גבות עיניו פרט ואת כל שערו יגלח חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כענין הפרט מה פרט מפורש מקום כינוס שער ונראה אף כל מקום כינוס שער ונראה מה רבי רבי שיער הרגלים מאי מיעט מיעט דבית השחי ודכוליה גופיה והלכתא [ד] מגלח כדלעת דתנן [6] בא לו להקיף את המצורע מעביר תער על כל בשרו וקתני סיפא [7] וביום השביעי מגלחו [ה] תגלחת שניה כתגלחת ראשונה אמר רב נחמן בר יצחק כי קא חשיב הלכה עוקבת מקרא הא עוקבת מדרבנן היא רב פפא אמר כי קא חשיב הלכה עוקבת ועוקרת הא עוקבת ומוספת היא רב אשי אמר הא מתניתא מני [8] רבי ישמעאל היא דדריש כללי ופרטי כדלעת

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

לא א מיי' פי"ח מהל' טומאת צרעת הל"ח סמג עשין רלו רלז:

לב ב ג מיי' פי"ד מהל' סוטה פי"ב:

לג ד מיי' שם פי"ג הל"י:

לד ה מיי' פ"ט מהל' פרה אדומה הל"ח סמג עשין רלג:

לה ו מיי' פ"ד מהל' יסודי התורה ומלילה הל' ז סמג עשין נג טוש"ע אה"ע סי' קסט סעי' לח וכנסדר מלילה סעי' נג וכפירוש סדר מלילה סעי' עו עז עח:

לו ז מיי' פי"ח מהל' טומאת צרעת הל"ח סמג עשין רלו רלז:

לז ח מיי' פ"ד מהל' סוטה הל"י:

לח ט י מיי' פ"ט מהל' פרה אדומה הל"ח סמג עשין רלג:

תורה אור השלם

1. וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִגְלַח אֶת כָּל שַׂעְרוֹ אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זְקָנוֹ וְאֶת גֵּבֹת עֵינָיו וְאֶת כָּל שְׂעָרוֹ יִגְלַח וְכִבַּס אֶת בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָהֵר: ויקרא יד ט
2. וְלָקַח אֶת עֵץ הָאֶרֶז וְאֶת הָאֵזֹב וְאֶת שְׁנִי הַתּוֹלַעַת וְאֶת הַצִּפֹּר הַחַיָּה וְטָבַל אֹתָם בְּדַם הַצִּפֹּר הַשְּׁחוּטָה וּבַמַּיִם הַחַיִּים וְהִזָּה אֶל הַבַּיִת שֶׁבַע פְּעָמִים: ויקרא יד נא
3. וְשָׁחַט אֶת הַצִּפֹּר הָאַחַת אֶל כְּלִי חָרֶשׂ עַל מַיִם חַיִּים: ויקרא יד נ
4. וְלָקְחוּ לְטֻמְאַת מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי: במדבר יט יז

תוספות שאנץ

מביא רקבובית ירק ומקדש (דקטנית) [רקבובית] ירק הוא דהוי עפר כו'. ולא גרס ולא היא כפ"ה. נראה הטעם משום דקא בעי מאי הוי עלה ומייתי עלה ת"ש משמע שבא להוכיח האמת מיהו דבכך אין למוחקו דמצינו בכמה מקומות דבעי מאי הוי עלה ומדחי ליה ולא פשיטא ולא מידי: מים שדם צפור ניכר בהם וכמה רביעית. מכאן נראה דל"ג במשניות דמס' נגעים חצי לוג. דקאמר כיצד מטהרין את המצורע מביא פיילי של חרס חדשה ונותן לתוכה חצי לוג של מים חיים ול"ג חצי לוג דהכא משמע דלא בעי אלא רביעית. וי"ל דשפיר גרסי' ליה התם חצי לוג ונעמיד כרבנן כו' ישמעאל דהכא דס"ל דבעי בסוטה חצי לוג ולילפי' מצורע מסוטה מג"ש דכלי כלי. ולא נראה דבמנחות פ' ב' מדות סתם לן תנא ה) דר' יהודה דאמר רבי' של מצורע דקאמר כתיב חצי לוג לסוטה ורבי' למצורע אלמא משמע דלא ילפי' להו מהדדי וכן משמע בגזיר פ' ג' מינין דקא חשיב עשר רביעיות הן וקחשיב רביעית דמצורע ופרי' התם והאיכא נמי רבי' דסוטה ומשני אלמא משמע דליכא מיירי אלמא משמע דליכא מאן דפליג גבי רבי' דמצורע מדקא חשיב ליה מן העשר רביעיות ולא ילפי' מצורע מסוטה על כן ל"ג במשניות חצי לוג כדפרישי': וכי עפר היא והלא אפר היא. אע"ג דאמרי' בפ' כסוי הדם דנפקא להו לב"ה מהכא שמכסין באפר משום דאפר איקרי עפר ולא אמרי דשינה לר"ש דהכא מ"מ לא משני הקרא לקרות אפר עפר ואין הלשון משמע כן. מה מצינו בכל מקום מכשיר למעלה מכשיר למעלה. כגון בסוטה עפר למעלה שהוא המכשיר את המים וזהו למעלה, דכולי עלמא מודו דמעות לקדשים המים דכתיב ומן העפר וגו', אף כאן מכשיר למעלה. הלכך בע"כ פיסא דקרא לגופיה ורישא לדרשה לערבן (שם).

ה) נראה דל"ל פתם לן תנא כמ"ק דר"י דקאמר התם תני לוג מים לסוטה ואעפ"כ תני התם רביעית למצורע אלמא וכו'.

מאי הוי עלה. תימה מאי קא בעי כיון דלגו שיורא הוה אם כן תפשטו וי"ל דלא איתבריר להו האי דשיירא אי משום טעמא כדפרי' ולגו שיורא הוא אי משום דתנא נתח לשיורא: **מביא** מים שדם צפור ניכר בהם וכמה רביעית ורבנן ההוא לגופיה. קשיא לרבי הכא אמר דרבנן פליגי עלה ובפ' ג' מיין (מיז דף לח.) קא משיב ליה בהדי עשר רביעיות מחמת חיוריתא וקא פריך התם ותו ליכא והא איכא ומייתי מתניתין דהכא היה מביא פיילי של חרס וכו' ומשני בפלוגתא לא קא מיירי והא דמצורע נמי פלוגתא היא וקא משיב ליה דגלאה דהא פלוגתא דהכא לא דמיא לפלוגתא דמייתי התם כגון נוטלין לידים לאחד ואפילו לשנים ור' יוסי דפליג התם בפ"ק דמסכת ידים (מ"ח) ואמר לא סגי ליה לשנים ברביעית דבעי לאחרון נמי רביעית וכן במתניתין היה מביא פיילי של חרס דת"ק דרבי יהודה לא סגי ליה ברביעית וכן גבי ביטול מי רגלים דקאמר תנא קמא כל שהוא אבל הכא רבנן מודו בפחות מרביעית לא אפשר ומי בעי סגי ברביעית מיהו לכתחילה מביא חצי לוג כדתנן בריש פרק י"ד דמסכת נגעים כילד מטהרין את המצורע היה מביא פיילי של חרס חדשה ונותן לתוכה [6] חצי לוג מים חיים והא דתנן בפ' שתי מדות (מנחות דף פח.) רביעית מה היתה משמשת [6] רביעית מים למצורע ר' ישמעאל היא: **מביא** מים שדם ניכר בהם וכמה רביעית. וא"ת וכי אינו ניכר ביותר מרביעית והא תנן בפ"ז דמסכת מקואות (מ"ה) ומייתי לה בגמרא בכמה דוכתי בשלהי פ"ק דשחיטת חולין (דף כו.) ובפ"ק דמכות (דף ג.) ג' לוגין מים שנפל לתוכן קורטוב יין ומראיהן כמראה יין אלמא דאפילו יין ניכר בג' לוגין וכ"ש דם דסומק טפי י"ל ניכר דקאמר ממשותו של דם ולגו בשיורא מראה דעלמא (מ"כ) והשתא לא מיקשה מה שהיה תמיה רבי נמי מהא דקאמרינן בהקומץ רבה (מנחות דף כב.) ופרק גיד הנשה (חולין דף לח.) לרבי יהודה דיליף למין במינו דאינו בטל ממאי דכתיב ולקח מדם הפר ומדם השעיר הדבר ידוע שדמו של פר מרובה משל שעיר אלמא דמין במינו לא בטיל ורבנן אמרי עולין אין מבטלין זה את זה והא הכא דהוה מין שלא במינו והדבר ידוע שהמים מרובין על הדם ואפילו הכי כתיב בדם וי"ל כיון [8] דממשותו ניכר הרי הוא בעין: **קטנה** ונדחית מפני המים מהו. תימה אליבא דמאן קא מיבעיא ליה אי לרבי ישמעאל פשיטא דפסול דהא בעי שיהא דם לפור ניכר אי לרבנן הא לא קפדי [8] אהיכר מים וגראה דהא בעיא לא לשון ספיקא אלא שהיה תמיה על דברי ר' ישמעאל דאמר רביעית לעולם דם לפור ניכר בהן והא פעמים שאינו ניכר שהמים מדחין אותו כגון קטנה ופעמים שאין המים ניכרין כגון גדולה והיכי קיים לרבנן לשעוריה בלפור שיהא דמה ניכר לעולם ברביעית דומיא דפ"ק דר"ה (דף יג.) דאמר ליה רבי ירמיה לרבי אילא אי קיים להו לרבנן בין שנים לפחות משלש אמר ליה לגו אמינא לך לא תפיק נפשך לבר מהילכתא דכתיב ומן העפר וגו', אף כאן מכשיר למעלה. הלכך בע"כ פיסא דקרא לגופיה ורישא לדרשה לערבן (שם).

כדלעת מני [6] ר"ע היא דדריש ריבויי ומיעוטי דתניא [1] והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו ריבה את ראשו ואת זקנו ואת גבות עיניו מיעט ואת כל שערו יגלח חזר וריבה ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל מאי ריבה ריבה דכוליה גופיה ומאי מיעט [2]מיעט שיער שבתוך החוטם מאי הוי עלה ת"ש דאמר רב הונא בר אשי אמר רב אין שם עפר [3]מביא רקבובית ירק ומקדש [4]ולא היא רקבובית ירק הוא דהואי עפר אפר לא הואי עפר: כדי שיראה על המים: תנו רבנן [5] שלשה צריכין שיראו [7]עפר סוטה [8]ואפר פרה [9]ורוק יבמה משום רבי ישמעאל אמרו אף דם צפור מאי טעמא דרבי ישמעאל דכתיב [2]וטבל אותם בדם הצפור וגו' ותניא בדם יכול בדם ולא במים ת"ל [6] במים אי מים יכול במים ולא בדם ת"ל בדם הא כיצד [10]מביא מים שדם ציפור ניכר בהן וכמה רביעית ורבנן ההוא לגופיה דהכי קאמר רחמנא אטביל בדם ובמים ורבי ישמעאל אם כן לכתוב רחמנא וטבל בהם בדם ובמים למה לי לגיכר ורבנן אי כתב רחמנא וטבל בהם הוה אמינא האי לחודיה והאי לחודיה כתב רחמנא בדם ובמים לערבן ור' ישמעאל לערבן קרא אחרינא כתיב [3]ושחט את הצפור האחת וגו' ורבנן אי מההוא הוה אמינא לישחטיה סמוך למנא ולינקטינהו לווריד ין ולקבליה לדם במנא אחרינא קמ"ל בעא מיניה ר' ירמיה מר' זירא גדולה ומדחת את המים קטנה ונדחית מפני המים מהו א"ל [6] לאו אמינא לך לא תפיק נפשך לבר מהילכתא בצפור דרור שיערו רבנן אין לך גדולה שמדחת את המים ואין לך קטנה שנדחית מפני המים ת"ר [7] [8]הקדים עפר למים פסול ור' שמעון מכשיר מ"ט דרבי שמעון דכתיב [4]ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת ותניא אמר ר"ש וכי עפר הוא והלא אפר הוא שינה הכתוב במשמעו לדון הימנו גזירה שוה נאמר כאן עפר ונאמר להלן עפר מה להלן עפר על גבי מים אף כאן עפר על גבי מים ומה כאן הקדים עפר למים כשר אף להלן הקדים עפר למים כשר והתם מנלן תרי קראי כתיבי כתיב עליו אלמא אפר ברישא וכתיב מים חיים אל כלי אלמא מים ברישא הא כיצד רצה זה נותן רצה זה נותן [9] ורבנן אל כלי [10]דוקא עליו [11]לערבן ואימא עליו דוקא אל כלי שתהא [6] חיותן בכלי מה מצינו בכל מקום מכשיר למעלה אף כאן מכשיר למעלה: מתני'

מצורע שמכשיר את המים להזאה אף כאן עפר מכשיר את המים: מתני'

---

[1] [שבועות כו.], [2] [מוקפתא פ"ח ע"ב], [3] [י"ר יג.], [4] [מכילתא פ"ט ע"ב], [5] [תוספתא דפרה פ"ין], [6] [פסחים לד.]; [7] במקום פי' במקום. רש"ל, [8] [צ"ל בלפור דרור והוא דיבור אחד עם בדיבור הקודם. רש"ל], [9] [במדבר ה], [10] [שם], [11] [במדבר יט], [12] [עי' בר"ש דאיכא דגרסי הכי במשנה שם אבל לפניו איתא רביעית וע' תוס' מנחות פח. ד"ה רביעית], [13] רביעית מים למצורע פי' היה מביא מים שדם לפור ניכר בהם וכמה רביעית אמי כר' ישמעאל וא"ת כו' וי"ל כו' והד"מ. מהרש"ל.

הגהות הב"ח

(א) גמ' מ"ל מים כל"ל ותוס' ב' ממקו: (ב) רש"י ד"ה עפר וכו' כתיב ונתן במים: (ג) ד"ה ואפר ל"ל קודם ד"ה ומוק:

גליון הש"ס

גמ' ורבנן אל כלי וכו'. עיין רש"י פסחים ד' לה ע"א ד"ה מעלה וע"ע: תוד"ה מביא וכו' דממשותו ניכר. תמוה לי הא לרבנן לא בעי היכר דס. ומהי דדרשא וטבל בדם צריך לגופה מ"מ הא הדם בטל ולא מתקיים בדם וכן לר"י נפיק דק מיתורא והא בלא"ה צריך ממשות היכר שלא יתבטל. ובעיקר קושיתם י"ל דהא דס במים הוי אינו מינו ובצ"ר מס' עדיין שם דם עליו דהאוכלו חייב משום דם. וכן בדם הפר הוי מין במינו דדין ביטולו ברוב כיון דטעמן שוה: ד"ה קטנה כו'. אהיכר מים. אהיכר דס כל"ל:

מוסף רש"י

לא תפיק נפשך לבר מהילכתא. לפקפק בשיעור חכמים (ר"ה יג.). הקדים עפר למים. גבי סוטה, הקדים עפר שבקרקע למים בכלי (תמורה יב:). דכתיב. גבי מי חטאת ולקחו לטמא כו' (שם). נאמר כאן. גבי חטאת, עפר, ונאמר כאן. בסוטה, עפר, מה בסוטה עפר על המים, דכתיב ומן העפר אשר יהיה ו'ו'. אף כאן גבי חטאת עפר ע"ג מים, וזו היא הכשר מצוותה לכתחילה (שם). וכתיב מים חיים אל כלי. דמשמע דהמים יהיו נתונין אל הכלי ולא אל העפר, דאל כלי משמע עפר בר"ש פסול (שם). עליו לערבן. ונתן עליו לאו לממירל דאם הקדים עפר כשר, אלא לממירל לאהכר שלאחר שיתן העפר למים יערבם באצבעו יפה ויזחיר המים שתתחיל עליו (שם). ואימא עליו דוקא. דאפר קודם למים דכתיב ונתן עליו מים, ואל כלי להכי אמר שתהא חיותן בכלי. שלא יתלאם בכלי אחר ויערב לכלי זה, אלא כלי זה יתן לתוך המעיין ולקחו (צ"ל ויקלחו) המים לתוכו (שם) ומשני מה מצינו בכל מקום מכשיר למעלה. כגון בסוטה עפר למעלה שהוא המכשיר את המים וזהו למעלה, דכולי עלמא מודו דמעות לקדשים המים דכתיב ומן העפר וגו', אף כאן מכשיר למעלה. הלכך בע"כ פיסא דקרא לגופיה ורישא לדרשה לערבן (שם).

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

מתני' (ג) **מואס לא שכב איש אותך.** ואם לא שטית טומאה וגו' שהן קללות הבאות מחמת ברכות דמשמע הא אם שטית לא הנקי ואת כי שטית טומאה תחת אישך וכי נטמאת וגו' יתן ה' אותך לאלה ולשבועה בתוך עמך וגו' ובאו המים המאררים וגו'. וכך הן סדורין בפרשה אלא שהשביע הכהן את האשה בשבועת האלה ואמר הכהן לאשה מפסיק בראש יתן ה' אותך ואינו כותבו דאינו אלא לצוואה שמצוה הכהן להשביע וגם בסוף ובאו המים המאררים במעיך לצבות בטן ולנפיל ירך אינו כותב סוף המקרא ואמרה האשה דהיינו קבלה שהאשה מקבל עליה שבועה ואין זו מן האלות: **לא היה מפסיק.** משהתחיל אם לא שכב איש אותך עד אמן אמן שהיה כותב צוואה דוהשביע הכהן את האשה וקבלה דואמרה האשה אמן אמן: **כל עצמו.** ליגנא בעלמא הוא. יזהר בעצמו אלא יהא כותב אלא אלות לבדו ואפילו אם לא שכב איש אותך והנקי לא היה כותב וכ"ש והשביע הכהן ואינו כותב ואמרה האשה אמן אמן שהוא סוף המקרא הזה: **גמ' אלות ממש.** יתן ה' אותך ובאו המים המאררים האלה במעיך וגו': **קללות הבאות וכו'.** הנקי ממי המרים: **אלה.** מיעוטא הוא: **שבמשנה תורה.** דאי כתב קרא וכתב את האלות בספר הוה משמע אלות שבמשנה תורה יכבה ה' בשחפת דאלה איקרו אלות דבני האלה הזאת וגו' (דברים כט): **צוואות.** והשביע הכהן את האשה אלא תימא לא ילדא הילכך אינטריך למעטינהו: **וקבלה אמן.** ולקמיה פריך מ"ש האי ה"י דמרבה ביה ומ"ש האי ה"י דממעט ביה: **הוא.** ריבויא דקאמרת אלות אלות ממש (ג) האלות הקללות הבאות מחמת ברכות אלה למעוטי שבמשנה תורה יכבה אבל ה' בשחפת דאלה איקרו אלות ומקבלות אלה ורבינהו וה"י דאלה אורחיה הוא: **ור"י הולהו.** הני"ן דקרא מעוטי דרים להו: **דלגבי ריבוי.** דאלות דקאי אוכתב: **דלגבי מיעוט.** אלה דמיעוטא הוא אלה ולא אחרות: **והא ליה ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן.** דשמעינן ליה דבעי תנאי כפול דתנן (ד) ר"מ אומר כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי דכתיב ביה אם יעברו ואם לא יעברו (ה) הא לא כפליה מכלל לאו לא תשמע הן: **א"ר נחום הנקי כפיב.** בלא יו"ד דמשמע הנקי אם לא שכב ומדרוש הכי טומאה תחת אישך הנקי (ו): **זכו.** ללכת בדרך ישרה שלא יהא הוא נוקף ולא היא נוקפת: **שיגיה ביניהם.** שהרי חלק את שמו ושיכנו ביניהן יו"ד באיש וה"י באשה: **לא זכו אש אוכלתן.** שהקב"ה מסלק שמו מביניהן ונמצאו אש ואש: **ודאשה עדיפא מדאיש.** אש של אשה קשה וממהרת לאכול וליפרע משל איש: **מאי טעמא דאי מיגרף.** אש של אשה נוחה להדליק מהר שאין אות של שם שם מפסיק אלא מחובר הוא ונקרא אש אבל אש של איש אין אותיות של אש מצטרפות יחד שהיו"ד של שכינה מפסקת: **הגאה ליכא.** ואין זה קיבול שכר. אבל כאן יש הגאה בסוטה לתת שלום ושלא ירבה ממזרים בישראל אם זונה ומבטלת לעז מעל בניה וכן אפר פרה איכא הנאה לטהר ולזכות ישראל ממעשה מחובר הוא ונקרא אש אבל אש של איש אינו מחובר יחד לפי שאות של שכינה מפסיקתם. ל"ה. הנאה ליכא ואין זה קיבול שכר אבל כאן יש הנאה בסוטה לתת שלום ושלא ירבו ממזרות בישראל אם זונה היא. ואם נקתה ונזרעה זרע ומבטלת לעז מעל בניה וכן אפר פרה איכא הנאה לטהר ולזכות ישראל ממעשה העגל. ל"ה: מפני שהתכלת דומה לים בא ללמד שכל המקיים מצות ציצית כאילו מקביל פני שכינה והכי תני לה בספרי וראיטריכו כל הני משום דלא אשכחי' קרא אלא ברקיע הילכך תכלת דומה לים דומה לרקיע מפני דתכלת לאו לרקיע כל כך אלא דומה לדומה כמו תכלת קרוב למראה הים ולפי' מזכירין יציאת מצרים בפרשת ציצית לפי שהתכלת דומה לים והקב"ה שיושב על כסא הכבוד עשה לנו נסים בים. ועוד התכלת דומה לים שאנו עושין שליש גדיל ושני שלישי ענף וכן עשה הקב"ה בקע הים בשליש אמצעי ועשה מן הים ג' שלישים שאם יבקענה בשליש התחתון צריך שירדו למטה בתוך הים ואם יבקענה בשליש העליון צריך שיעלו למעלה דק"ל גדשא תילתא והבקיעה בשליש האמצעי לא למעלה ולא למטה על כן יסד הפייט ו) פנו כאן וכאן שליש רום

ו) הוא ביולר ליום אחרון של פסח.

מסורת הש"ס

ג) [ברכות מ:], ד) [פסחים כב: קדושין מז. ב"ק מא: מנחות יא: בכורות ו: מז: סה: נדה לה.], ה) [ברכות טו: ע"ש], ו) שבועות לו. ע"ש קדושין סב., ז) חולין פח:], ח) [מילקוט רמז פ"ג איתא עפר סוטה ואפר פרה],ט) חולין פט., י) חולין פט. פט. ברכות ו. מז. מנחות לה: [מגילה טח:], יא) [מנחות מג:], יב) אלות לרבות הקללות כו'. מהרש"ל, יג) [קדושין סא.],יד) [במדבר לב], טו) בס"א: הנקי, טז) רש"ל, יז) [וע' תוספות מנחות יא: ד"ה וכי שמעון מייבים קושיא זו],

הגהות הב"ח

(א) במשנה מאם לא: (ב) גמ' מיעוטא היא והא ליה ליה: (ג) רש"י ד"ה מאם לא וכו' אלא שמה שהשביע וכו' ואינו כותבו וכו' שמצוה לכהן: (ד) ד"ה שהתכלת וכו' ואיצטריכו:

לעזי רש"י

גלו"ד [גלו"ד]. דבק חזק.

מוסף רש"י

הנקי כתיב. אלא יו"ד למילרבים כמקרא לשבועה דאשה אם לא שכב תהא נקייה, ומסורת ממי מידרש אשבועה קמיימא למישדייה אקרא דתמיה ולמימר מנקי ואת כי שטית, כלומר אם שטית תתנקי (קדושין סב.). בשכר כו' אם מחוט ועד שרוך נעל. שלא רצה ליהנות מן הגזל שרוך, לשונה (חולין פט.). חוט של תכלת. לציצית, ורצועה של תפילין. לקשור (שם). בשלמא רצועה של תפילין. איכא הנאה דכתיב וילאו ממך (שם). אלו תפילין שבראש. אות הן לכל כי שם ה' נקרא עליך (שם) שכתוב בהם רוב השם ש"ן ולל"מ (מנחות לה.). מאי היא. מאי הנאה איכא (חולין פט.). מה נשתנה תכלת. שהקיקיקה תורה לציצית (שם) שימדו הקב"ה למלוה זו (מנחות מג:). שהתכלת דומה לים. שהתלמון מן הים הוא עולה אחת לשבעים שנה ומרחיק דמו דומה לים, ויש אנו רואין שדומה לרקיע ורקיע לספיר ספיר לכסא הכבוד, דכתיב ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר, והוא כעצם השמים, אלמא שמים דומים לספיר, וספיר הוא כסא הכבוד, דכתיב כמראה אבן ספיר דמות כסא, וכשהקב"ה מסתכל בכסא הכבוד שלו מזכר למלוה זו שבית בגגד כל המלות (שם) או: שהתכלת דומה לים, שנעשו בו נסים לישראל, ורקיע לכסא הכבוד ומתוך כך יזכר היושב על הכסא, ועוד נאה לישראל שיהא דמות כסאו עליהם, שנאמר ותחת רגליו וגו' דהיינו רקיע, וכתיב ספיר וכסא כתיב ספיר, אלמא רקיע כמראה כסא, ומכלל ליום יש לרקיע אבן קחזין (מנחות מג:).

מתני' בא לו לכתוב את המגילה מאיזה מקום הוא כותב (ה) [1]אמואם לא שכב איש וגו' ואת כי שטית תחת אישך ואינו כותב והשביע הכהן את האשה וכותב יתן ה' אותך לאלה ולשבועה ובאו המים המאררים האלה במעיך לצבות בטן ולנפיל ירך ואינו כותב ואמרה האשה אמן אמן רבי יוסי אומר לא היה מפסיק (ו) ר' יהודה אומר כל עצמו אינו כותב אלא יתן ה' אותך לאלה ולשבועה וגו' ובאו המים המאררים האלה במעיך וגו' ואינו כותב ואמרה האשה אמן אמן: **גמ'** במאי קא מיפלגי בהאי קרא קמיפלגי [2]וכתב את האלות האלה הכהן בספר ר"מ סבר אלות אלות ממש האלות לרבות קללות הבאות מחמת ברכות אלה למעוטי קללות שבמשנה תורה האלה למעוטי צוואות וקבלות אמן ורבי יוסי כולהו כדקאמרת את לרבות צוואות וקבלות ור"מ (ז) אתים לא דריש ור' יהודה כולהו במיעוטי דריש להו אלות אלות ממש האלות למעוטי קללות שבמשנה תורה האלה (ח) למעוטי צוואות וקבלות ורבי מאיר מ"ש האי ה"י דמרבי ביה ומאי שנא האי ה"י דמעיט ביה ה"י דגביה דריבויא ריבויא היא ה"י דגביה דמיעוטא מיעוטא (ט) והא ליה ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן (י) אמר רבי תנחום הנקי כתיב דריש ר"ע איש ואשה זכו שכינה ביניהן לא זכו אש אוכלתן אמר רבא ודאשה עדיפא מדאיש (מ"ט) האי מצרף והאי לא מצרף אמר רבא מפני מה אמרה תורה הבא עפר לסוטה זכתה יוצא ממנה בן כאברהם אבינו דכתיב ביה [3]עפר ואפר לא זכתה תחזור לעפרה (יא) דריש רבא בשכר שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר זכו בניו לב' מצות (יב) אפר פרה ועפר סוטה והאיכא נמי עפר כיסוי הדם התם הכשר מצוה איכא הנאה ליכא (יג) דרש רבא בשכר שאמר אברהם אבינו [4]אם מחוט ועד שרוך נעל זכו בניו לב' מצות חוט של תכלת ורצועה של תפילין בשלמא רצועה של תפילין דכתיב [5]וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך (יד) ותניא ר"א הגדול אומר אלו תפילין שבראש אלא חוט של תכלת מאי היא דתניא (טו) היה ר"מ אומר מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין מפני שהתכלת דומה לים ויום דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד שנאמר [6]ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר וכתיב [7]כמראה אבן ספיר דמות כסא: **מתני'** [8]אינו כותב לא על הלוח ולא על הגייר ולא על הדיפתרא

האלות לרבות קללות הבאות מחמת ברכות. תימה לרבי דהכא דרים ר"מ ה"י דהאלות ובפ"ק דהוריות (דף ה.) אמר ור"מ קהל הקהל לא דרים ותו איכא למימתמה דר"י דרים הכא ה"י דריבויא למעט ותסם דרים קהל הקהל לרבויא ותו קשיא דר' יהודה אדרבי יהודה דהכא משמע דלא דרים את האלות ובפ"ק דמנחות (דף יא:) אמר ר"י סבר את [9](כל הלבונה] לרבות [קורט] אחד [10]:

אמר רבי תנחום הנקי כתיב. הכא פרש"י דתדרוש הכי טומאה תחת אישך מיקרי אבל בסוף פרק שבועת העדות (שבועות דף לו.) פירש הנקי בלא יו"ד כמו חנקי וקאי אקרא דבתריה ואת כי שטית דמשמע הכי חנקי ממים המרים האלה ואת כי שטית ותסם אמר כי לית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן בממונא בלאיסורא אית ליה וסוטה איסורא דאית ליה ממונא הוא ונשאל רבי ובפ"ק דנדרים (דף יא.) אמר בגמרא מאי לאוין לא חולין ליהוי אלא לקרבן מני מתני' אי ר"מ הא לית ליה מכלל לאו והכי דייק נמי בסוף הפרק (סה יג:) ובריש פרק שני (דף יד.) אע"ג דאיסורא גרידתא הוא והשיב רבי דתסם נמי איסורא דאית ביה ממונא הוא שאסר ממונו על חבירו: **מפני** שהתכלת דומה לים. בירושלמי דפ"ק דברכות מגיד שהתכלת דומה ליס והיס דומה לעשבים ועשבים לרקיע ורקיע לכסא והכסא לספיר וכתיב ואלהא והנה (עב) [אל] הרקיע וגו' (יחזקאל י):

אינו כותב וכו' על הגייר אלא על המגילה. תימה בפ' המוליא (שבת דף עח:) דתנן קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין שמע ישראל אמאי לא קתני פרשת סוטה דשיעור זוטא טפי אור"י דפרשת סוטה לא שכיח כפרשת תפילין ומאריגין התם (דף עח.) כל מילתא דשכיח ולא שכיח אזול רבנן בתר שכיח לקולא: **לא** על הלוח ולא על הגייר אלא על המגילה. תימה אמאי לא מרבינן כל מילי מוכתב כדאמרינן פרק שני דגיטין (דף כא:) ספר אין לי אלא ספר מנין לרבות כל דבר ת"ל וכתב מ"מ אם כן מה ת"ל ספר מה ספר שאין בו רוח חיים ורבנן אי כתב בספר כדאמרת אלמא כל היכא דכתיב בספר

אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר וכתיב כמראה אבן ספיר דמות כסא. תימה לרבי יהודה דאמר מכלל לאו לא תשמע הן דתניא ר' מאיר אומר כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי אם יעברו אם לא יעברו הא לא כפליה מכלל לאו לא תשמע הן. ל"ה. זכו שכינה ביניהם שהרי חלק הקב"ה שמו ושכנו ביניהם יו"ד באיש וה"א באשה לא זכו אש אוכלתן שהקב"ה מסלק שמו מביניהם ונמצאו אש ואש. ודאשה עדיפא אש של אשה נוח לדלוק וממהרת לאכול לפי שאין אות של שם מפסיקתן אלא מחובר הוא אבל אש של איש אינו מחובר יחד

עין משפט נר מצוה

לט א מיי' פ"ג מהל' סוטה הל"מ סמג עשין טו:

מ ב מיי' שם פ"ד הל"מ סמג שם:

תורה אור השלם

1. וְהִשְׁבִּיעַ אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְאָמַר אֶל הָאִשָּׁה אִם לֹא שָׁכַב אִישׁ אֹתָךְ וְאִם לֹא שָׂטִית טֻמְאָה תַּחַת אִישֵׁךְ הִנָּקִי מִמֵּי הַמָּרִרִים הַמְאָרֲרִים הָאֵלֶּה:
במדבר ה יט
2. וְכָתַב אֶת הָאָלֹת הָאֵלֶּה הַכֹּהֵן בַּסֵּפֶר וּמָחָה אֶל מֵי הַמָּרִרִים:
במדבר ה כג
3. וַיַּעַן אַבְרָם וַיֹּאמַר הִנֵּה נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל אֲדֹנָי וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר:
בראשית יח כז
4. אִם מֵחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל וְאִם אֶקַּח מִכָּל אֲשֶׁר לָךְ וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הֶעֱשַׁרְתִּי אֶת אַבְרָם:
בראשית יד כג
5. וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם יְיָ נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ: דברים כח י
6. וַיַּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לְטֹהַר:
שמות כד י
7. וּמִמַּעַל לָרָקִיעַ אֲשֶׁר עַל רֹאשָׁם כְּמַרְאֵה אֶבֶן סַפִּיר דְּמוּת כִּסֵּא וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם עָלָיו מִלְּמָעְלָה: יחזקאל א כו

תוספות שאנץ

את המים לבדוק אותה וכן דם צפור של מצורע שמכשיר המים להזאה אף כאן בפרה עפר מכשיר את המים. ל"ה: אלא למעוטי קללות של משנה תורה דאי כתב וכתב את האלות האלה בספר ה"א אפי' דמשנה תורה. יכבה ה' בשחפת ובקדחת. דאלה איקרו דכתיב והיה בשמע. ולא תימא דלא דלג להכי איצטריך קרא למעוטינהו אבל לא קאמר למעוטי אותן של תורת כהנים לפי שלא הוצרך למעט לפי שהוא לשון רבים אך אותן של משנה תורה שהן לשון יחיד איצטריך קרא למעוטינהו. צוואות וקבלות צוואות וכתב לה קבלות ואמרה האשה אמן אמן. ור' יהודה כולהו במיעוטי דריש להו והקשה ה"ר אלחנן דהכא משמע דלא דרי' ר' יהודה [את] דלא פליג אדר' מאיר אלא מוסיף עליו ובפ"ק דמנחות דרי' את גבי ואת כל הלבונה וצ"ל דאת דהכא לא דרי' אבל בעלמא דרי' להו: והא שמעי' לר' מאיר דאמר מכלל לאו לא תשמע הן דתניא ר' מאיר אומר כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי אם יעברו אם לא יעברו הא לא כפליה מכלל לאו לא תשמע הן. ל"ה. זכו שכינה ביניהם שהרי חלק הקב"ה שמו ושכנו ביניהם יו"ד באיש וה"א באשה לא זכו אש אוכלתן שהקב"ה מסלק שמו מביניהם ונמצאו אש ואש. ודאשה עדיפא אש של אשה נוח לדלוק וממהרת לאכול לפי שאין אות של שם מפסיקתן אלא מחובר הוא אבל אש של איש אינו מחובר יחד